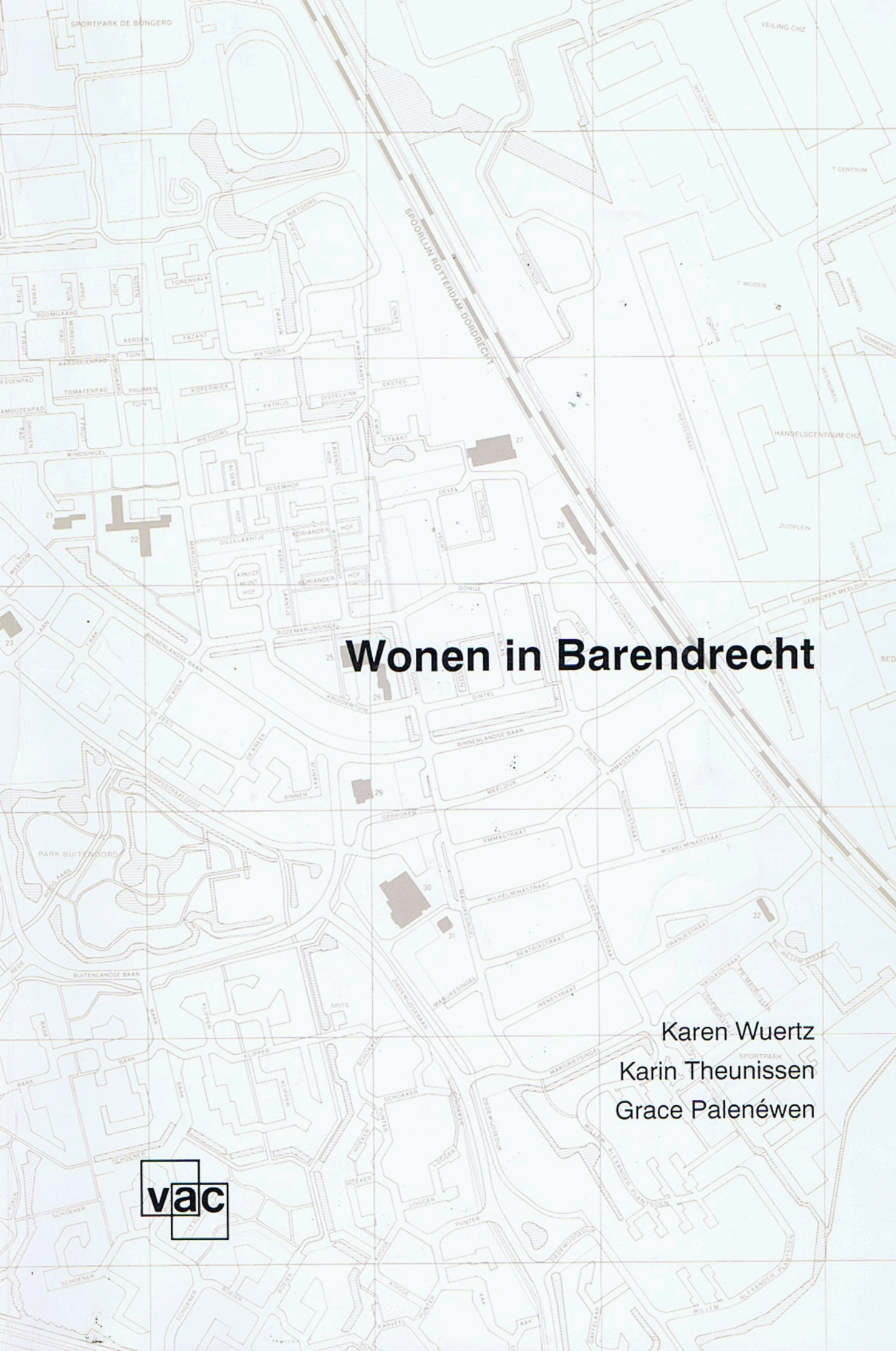

Wonen in Barendrecht

Karen Wuertz
Karin Theunissen
Grace Palenénwen

LISWO
wo/ing

071-5273786

071-5272727

1992 - Leids Instituut voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek
Sectie Ruimtelijke Ontwikkeling en Volkshuisvesting - LISWO-ROV
Faculteit der Sociale Wetenschappen, Rijksuniversiteit Leiden
Wassenaarseweg 52 - 2333 AK Leiden

Karen Wuertz en Grace Palenéwen
i.s.m. Architectenbureau Hebly & Theunissen - Delft
Karin Theunissen

i.o.v. de Vrouwen Advies Commissie voor de Woningbouw - Barendrechts
bemiddeling door de Wetenschapswinkel Leiden

Inhoudsopgave

Voorwoord

Wonen in Barendrecht

Deel 1 Inleiding

- 1 Een onderzoek naar stedenbouwkundige en architectonische ontwikkelingen en naar de woonwensen van een aantal woningzoekende vrouwen in de gemeente Barendrecht, uitgevoerd in opdracht van de Vrouwen Advies Commissie voor de Woningbouw (VAC) Barendrecht

- 2 Enkele bijdragen van vrouwenorganisaties aan het debat over architectuur en stedenbouw

Eerste kritiek van vrouwenorganisaties op de woningbouw

De feministische kritiek op de woningbouw

Kritiek van vrouwenorganisaties op de woonomgeving

Woningmarktanalyse en woonwensenonderzoek

Huisvesting of wonen: een andere benadering van woonwensen

- 3 Enige kwantitatieve gegevens over Barendrecht

Samenvatting van de woningbouwtoestand in de woningmarkt

Woningzoekenden en huishoudens in de woningtoewijzing

Deel 2 Stedenbouwkundige en architectonische analyse

- 4 Woningbouw in Barendrecht

stedenbouwkundige en architectonische ontwikkelingen

Inleiding en verduidelijking

Stedenbouwkundige ontwikkelingen

Ontwikkelingen in de woningbouwtoestand

Opmerkingen over het huidige woningbouwbeleid

Samenvatting

Lijst van figuren

Deel 3 Interview met bewoners

- 5 De huidige woon- en leefomgeving en waardering van de woningtoestanden

Samenvatting van de huidige woon- en leefomgeving

2. Huidgebruik, gezin en grote kinderen

Werkende vrouwen en werkende vrouwen

Gescheiden vrouwen en weduwen

Waardering van de woningtoestanden

De woonomgeving

De woonomgeving

De woonomgeving

De woonomgeving

De woonomgeving

De woonomgeving

De woonomgeving

De woonomgeving

Karen Wuertz

Karin Theunissen

Grace Palenewen

THEUNISSEN & HEBLY
architecten

4 Woningbouw in Barendrecht; stedenbouwkundige en architectonische ontwikkelingen

Inleiding en verantwoording

Vanaf de jaren '50 tot nu toe worden in een gestaag tempo rondom de oude Barendrechtse kern nieuwe woonwijken gebouwd. Dit resulteert in een ring duidelijk te onderscheiden wijken, ieder met een eigen gezicht en eigen structuur, waaraan een frappante algemene ontwikkeling is af te lezen.

De reeks uitbreidingen geeft een vrijwel volledig overzicht van de Nederlandse bouwpraktijk in deze perioden (vijftiger, zestiger, zeventiger en tachtiger jaren) zowel architectonisch als stedenbouwkundig, dat wil zeggen zowel qua ontwikkeling in de woning als qua ontwikkeling in de opbouw van de wijken.

Een beschrijving van deze wijken en woningen (in tekst en tekening) en daarmee van de veranderingen die er in de bouwpraktijk en -opvattingen plaatsvinden is daarom in het algemeen interessant. Tegelijk wordt in historisch perspectief duidelijk wat de stand van zaken momenteel is en wat daaraan nog verbeterd zou kunnen worden. De meningen van bewoners zoals die uit de interviews spreken geven daarbij een voorzichtige ondersteuning van een aantal in het oog springende kwaliteitsverschillen tussen de wijken en woningtypen.

Voor deze interpretatie waren daarnaast een aantal gesprekken met de gemeente, de stedenbouwkundige en de Vrouwen Advies Commissie richtinggevend (zie onder 'Voorwoord', blz. III).

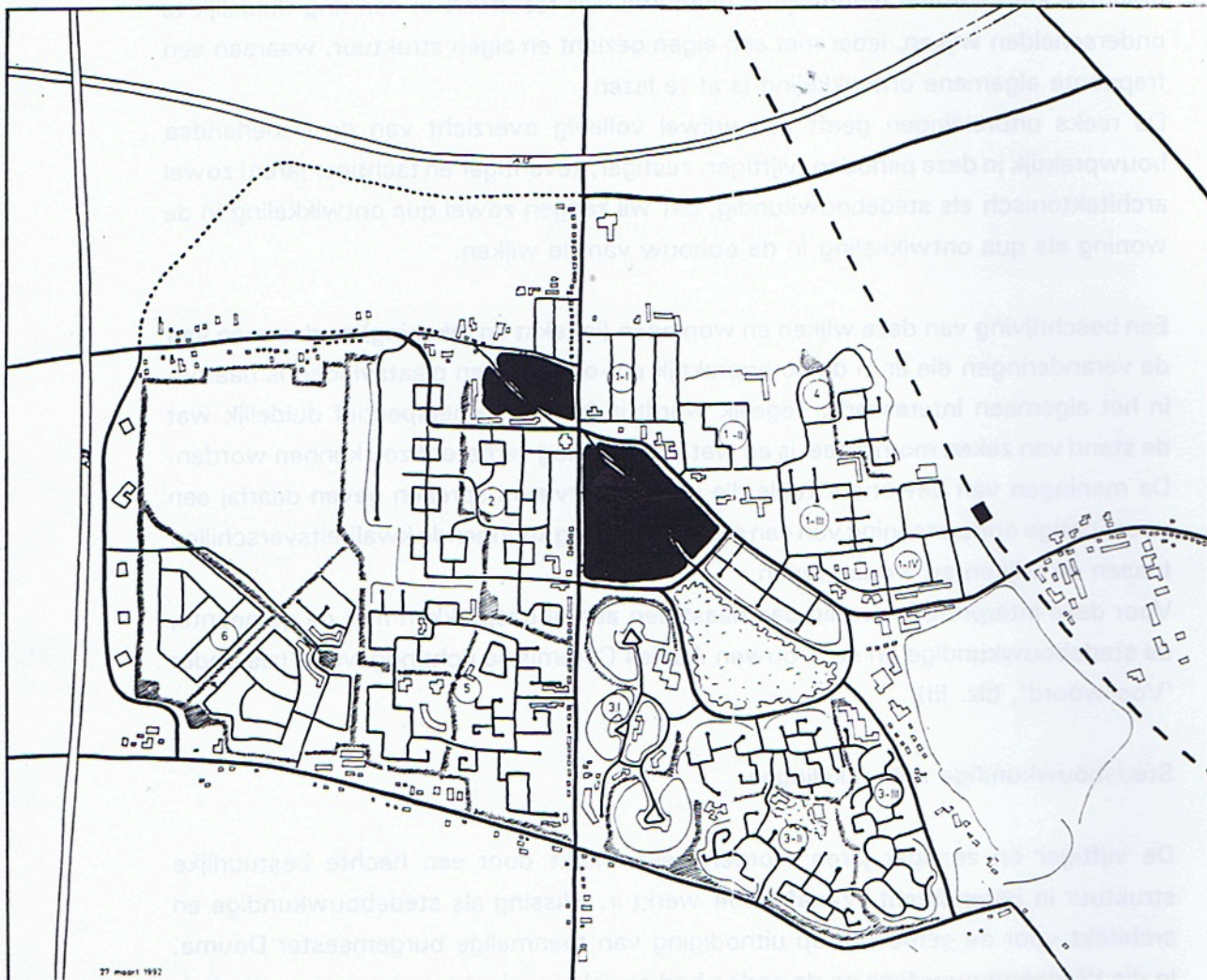
Stedenbouwkundige ontwikkelingen

De vijftiger en zestiger jaren worden gekenmerkt door een hechte bestuurlijke structuur in Barendrecht. Vanaf 1954 werkt ir. Wissing als stedenbouwkundige en architect voor de gemeente op uitnodiging van toenmalige burgemeester Douma. In die Wederopbouw-fase na de oorlog had sociale woningbouw verreweg prioriteit in de nieuwbouwwijken, ongeveer 90% van de woningen in de Zeeheldenbuurt en Noord zijn gesubsidieerde woningen. Al voor de oorlog was door particuliere ondernemers Oranjewijk van de grond gekomen als forensenwijk van Rotterdam, gekoppeld aan het station, bezijden de Barendrechtse oude kern.

Het driemanschap burgemeester-stedenbouwkundige/architect-direkteur van de woningbouwvereniging bepaalde gedurende een tiental jaren het bouwbeleid. Ze

deden dat klaarblijkelijk in grote eensgezindheid, getuige de helderheid en de kwaliteit van de ontstane wijken.

Vanaf de Zeeheldenbuurt tot en met Noord IV is een konstante lijn zichtbaar, een konstant streven, waarin de stedenbouwkundige en architectonische ideeën van Wissing tot uiting komen.

Figuur 1: Structuur Barendrecht

- 1 Noord I-IV, 1965
- 2 Paddewei, 1968
- 3 Buitenoord I-III, 1975
- 4 Binnenland, 1982
- 5 Molenvliet, 1991

6 Nieuweland

Het na-oorlogse gedachtengoed is hier eenvoudig maar doeltreffend vormgegeven: in die tijd leeft 'de tuindorp-gedachte' (Wissing werkt met van Tijen aan de tuinstad Zuidwijk in Rotterdam-Zuid). Een groen, veilig en intiem tuindorp als tegenhanger van de anonieme, grootschalige, stenen stad. Dat komt het meest tot uitdrukking in het idee auto's en voetgangers te scheiden: de ingang van de woningen ligt vaak aan voetpaden (Noord I: IJsselstraat, Noord III: Kervellaantje). Het scheiden van voetgangers/fietsers en autoverkeer speelt tot nu toe een grote rol in de uitleg van Barendrechts wijken, zij het met wisselend succes.

Ook zijn er sporen van de 'wijkgedachte' te vinden: ten opzichte van de anonieme chaos van de grote stad, wilde men een gedecentraliseerde opbouw maken, van de wooneenheid via het buurtje naar de wijk, waarbij de bewoners deel uitmaken van zowel een kleine groep woningen als van het grotere geheel, de wijk en de stad. Die trapsgewijze opbouw, is in Barendrecht - na de aanleg van de eerste wijken in Noord - bewust of onbewust verlaten. De wijkgedachte werkt tot op de dag van vandaag door in de stedenbouwkundige plannen van Barendrecht, maar alleen het aspect decentralisatie ervan. De huizen worden steeds meer vooral geclusterd in kleine eenheden, maar deze komen steeds verder geïsoleerd te liggen. Er is, als we de lijn doortrekken naar Buitenoord I - II - III steeds minder contact tussen de kleine eenheid en het grotere geheel, zodat langzamerhand sprake is van een negatief element, nl. isolement als gevolg van het ontbreken van grotere eenheden of een heldere structuur die de woningen ook een relatie zou kunnen geven met een grotere anoniemere groep.

Zo is in de moderne wijken een tegenstelling ontstaan tussen het heel directe (soms te directe) contact tussen een klein aantal woningen met elkaar en anderzijds het gelijktijdig ontbreken van een grotere structuur die op zinvolle wijze de woning met de stad/het dorp verbindt.*

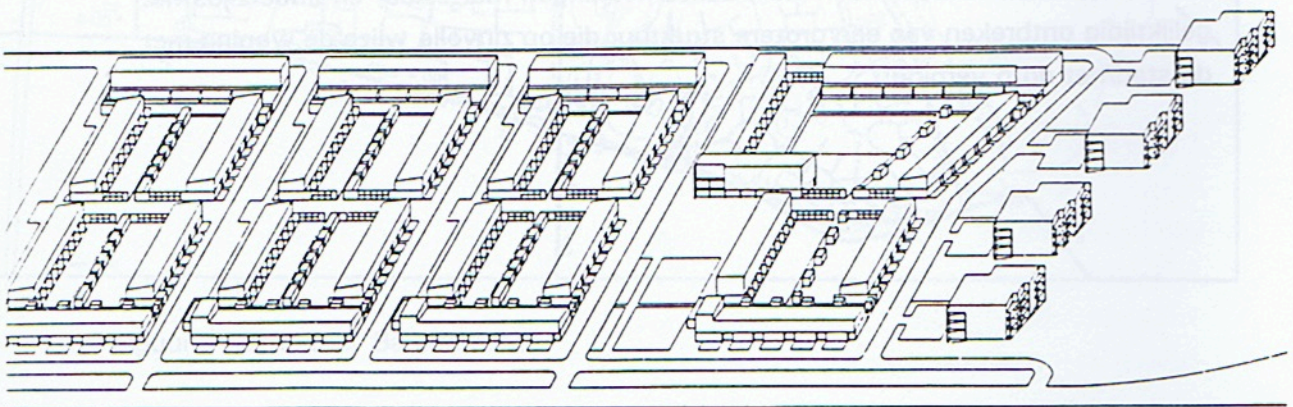
* In steden met een sterke stedenbouwkundige structuur is vaak bijna van het omgekeerde sprake: de grachtengordel van Amsterdam is hiervan een voorbeeld: woont men aan één van deze grachten dan is men één van vele in het grote geheel van de grachtenwand, waardoor men betrekkelijk anoniem staat ten opzichte van de directe omgeving (buren etc.), maar men daarentegen sterk is verbonden met het grote geheel, de gracht en de stad.

Een ander thema dat vooral in de wijken die na de jaren '70 werden gebouwd belangrijk wordt, is het scheiden van de wooneenheden of buurten onderling. In plaats van een stedelijke structuur, waarbij de wegen en de gebouwen een betekenis hebben in een groter geheel, ontstaat een ontsluitingsstructuur, waarbij de wegen alleen een middel zijn om het individuele huis te bereiken en de ligging van de woonblokken alleen voortkomt uit de wens de eenheid woning-tuin-parkeerplaats te optimaliseren (Buitenoord II en III, Binnenland).

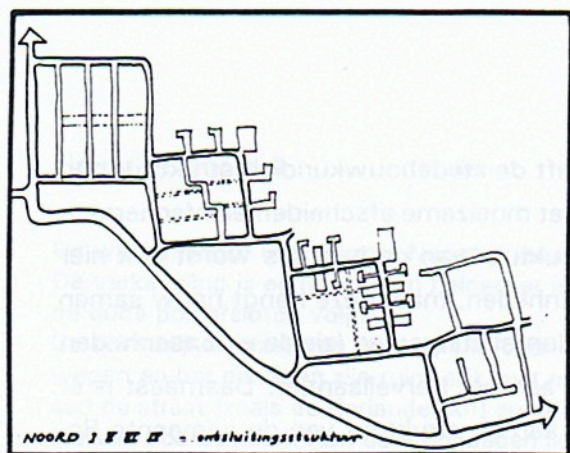
In de laatste wijken lijkt er wel een soort stedelijke structuur te ontstaan, maar het is alsof deze nog in conflict is met de voorgaande uitgangspunten (scheiden van voet- en autoverkeer, scheiden van buurten onderling).

De singels van Nieuweland geven - alleen als zichtlijnen (en als fietsroute) - een samenhang aan het geheel en hebben betekenis in de zin dat zij verwijzen naar het centrum van Barendrecht (of die betekenis ook zo ervaren wordt is onzeker, ze wordt noch historisch noch feitelijk ondersteund). Maar de ontsluitingsstructuur betreft ook hier slechts het bereikbaar maken van elk perceel en valt niet met die symbolische structuur samen. Integendeel: de singels functioneren in feite als afscheidingselement van elk buurtje, zodat tussen buurten onderling geen verband bestaat (wel fiets- en voetgangersverbindingen) en deze volledig op zichzelf zijn gericht. De feitelijke relatie tussen Nieuweland en Barendrecht is dan ook moeilijk te vinden.

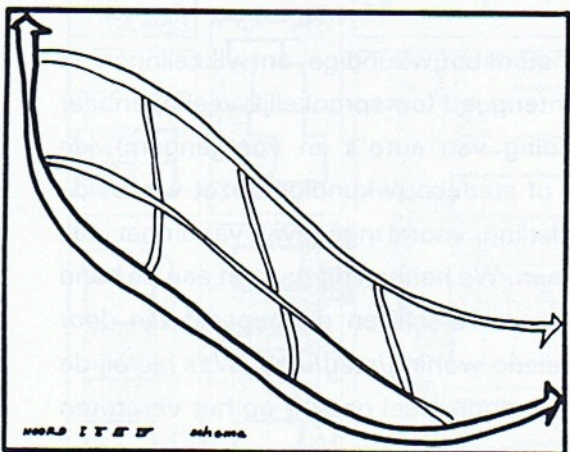
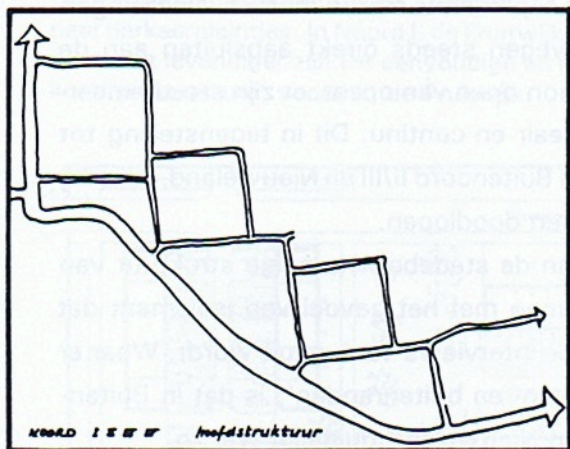
Een dergelijke stedenbouw in dit soort monofunktionele uitbreidingswijken lijkt onontkoombaar. Toch is juist dat, het geven van betekenis en samenhang, een van de belangrijke thema's van nieuwbouwwijken vandaag de dag, getuige experimenten als Prinsenland in Rotterdam en Corpus den Hoorn in Groningen.

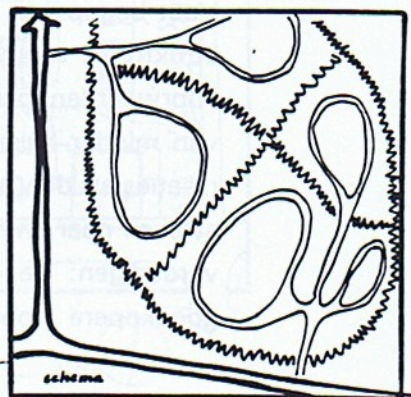
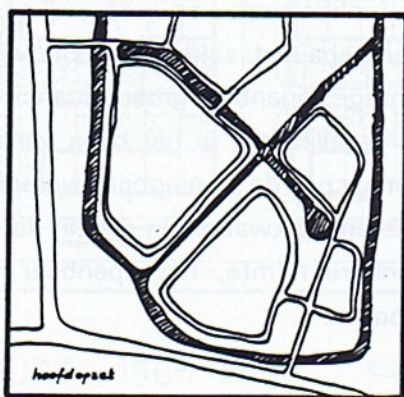
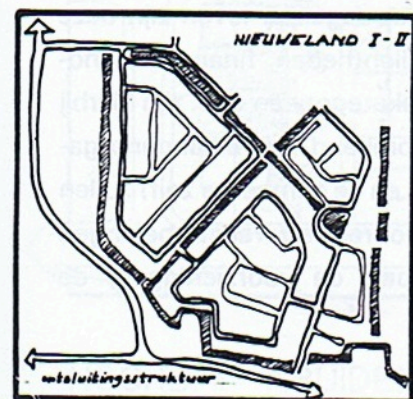
Figuur 2: Groningen, Corpus den Hoorn, stedenbouwkundig ontwerp: Mecanoo, Roelf Steenhuis

Figuur 3: Structuren schema Noord I t/m IV (open en continue buurt)

Figuur 4: Structuur & Schema Nieuweland (scheiden van woonbuurten)

In de eerste wijken (Noord I, II, III en IV) heeft de stedenbouwkundige structuur nog wel betekenis en is er nog geen sprake van het moeizame afscheiden en afschermen (het 'privacy-syndroom'). De inwendige structuur van de buurtjes wordt ook hier bepaald door het maken van goede wooneenheden, maar deze hangt nauw samen met de openbare groenstructuur en de hoofdontsluitingsweg (zie de wooneenheden aan de Aardbeienhof en de Korianderhof of aan het Kervellaantje). Daarnaast is er in groter verband een duidelijke aantakking aan de structuur van de gemeente Barendrecht; ten eerste door de overgenomen polderstructuur met kavelrichtingen noord-zuid, ten tweede doordat de hoofdwegen steeds direkt aansluiten aan de Binnenlandsebaan. Daarbij is dit wegenpatroon open van opzet, er zijn steeds meerdere richtingen mogelijk en het is vrijwel lineair en continu. Dit in tegenstelling tot de bijna spiraalachtige opzet van bijvoorbeeld Buitenoord II/III en Nieuweland, waarbij wegen steeds meer naar binnen vertakken en doodlopen.

De mate van 'openheid en geslotenheid' van de stedenbouwkundige structuur van wijken als hier omschreven hangt nauw samen met het gevoel van isolement dat veel nieuwbouwwijken kenmerkt en dat in de interviews vaak geuit wordt. Waar er in Noord nog nauwelijks sprake is van 'binnen- en buitenranden', is dat in Buitenoord, maar ook in Binnenland, Molenvliet en Nieuweland duidelijk wel zo.

We hebben nu in vogelvlucht een aantal stedenbouwkundige ontwikkelingen in Barendrecht genoemd: het 'tuindorp'-gedachtengoed (oorspronkelijk veel openbaar groen, later veel individueel groen; scheiding van auto's en voetgangers); de 'wijkgedachte' oftewel de grotere structuur of stedenbouwkundige opzet versus de wooneenheid en het scheiden van wijken onderling, vooral ingegeven vanuit het idee ongewenste verkeersbewegingen tegen te gaan. We hebben dit gedaan aan de hand van de structurele verschillen tussen de wijken; verschillen die bepaald zijn door veranderende visies (van de makers) op de relatie woning/stad/land. Was hierbij de aandacht in het recente verleden voor een belangrijk deel gericht op het vergroten van privacy, op dit moment wordt daarbij ook weer meer aandacht geschonken aan datgene wat de woningen samenbindt, aan het stedelijke van wijken.

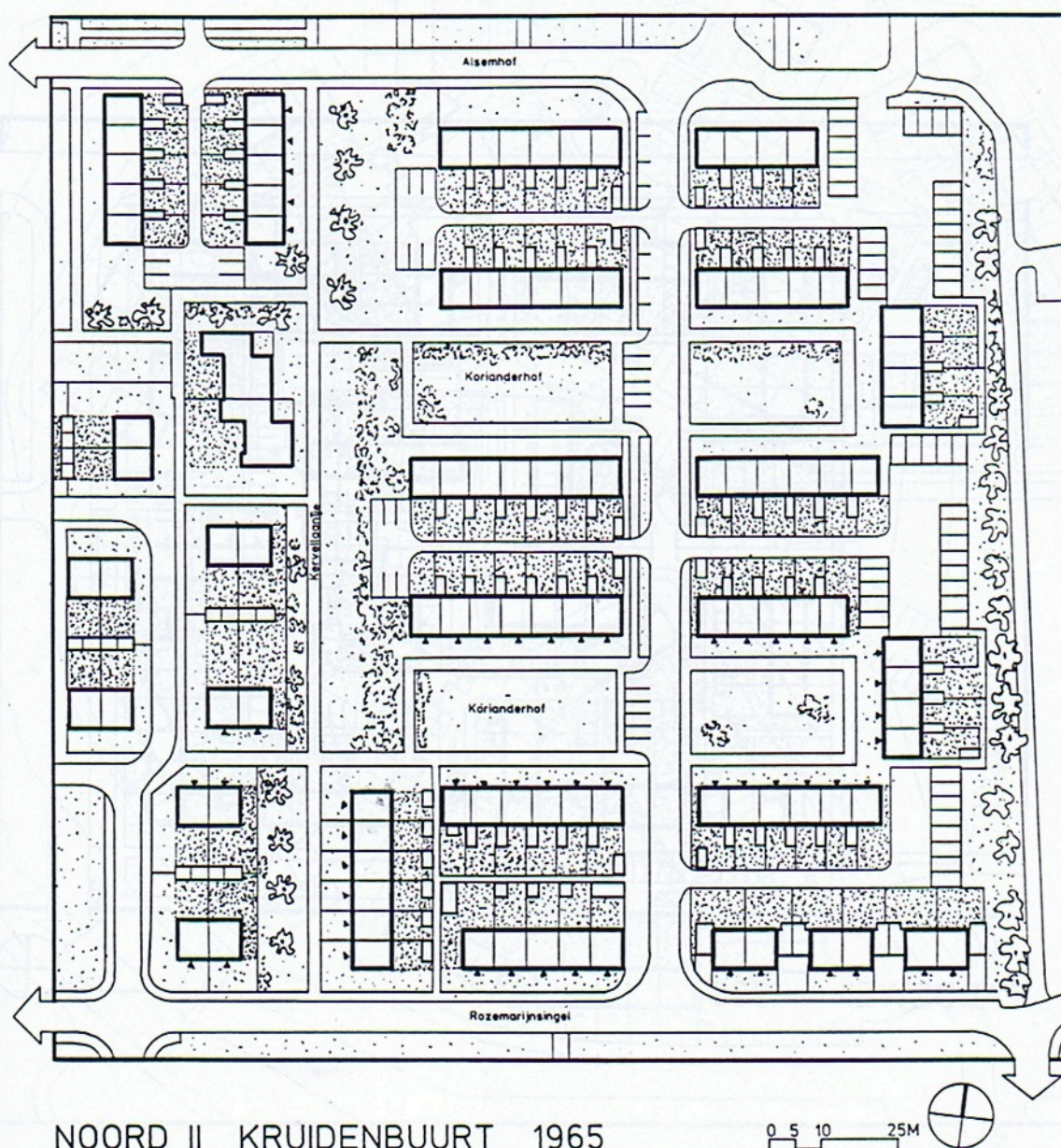
Voor begrip van het functioneren van woonwijken in het dagelijks leven zijn deze structurele verschillen bepalend; zaken als bebouwingsdichtheden, financiële randvoorwaarden, percentages openbaar groen, financieringscategorieën enz. zijn hierbij van minder belang. Tegelijkertijd is het bijna vanzelfsprekend dat belangenorganisaties als de VAC (maar ook de woningbouwvereniging en de gemeente zelf) zullen streven naar en hameren op kwaliteit in die zin dat zij vooral de zwakste belangen verdedigen: de openbare ruimte, het openbaar vervoer, de voorzieningen, de goedkopere woningbouw.

Figuur 5: Noord II

De wijken Noord I tot en met Noord IV bestaan voornamelijk uit sociale woningbouw. De verkaveling is eenvoudig en helder: er is een orthogonale structuur, die de richting van de oude poldersloten volgt.

De ruimtelijke opzet van de buurt is open. De huizen en tuinen, het openbaar groen, de wegen en het parkeren zijn ruimtelijk met elkaar verbonden. Met name de half open hoven aan de straat (zoals de Korianderhof) en de woonpaden (zoals het mooie Kervellaantje) zijn hiervan voorbeelden. Aan de woonpaden liggen de voordeuren van de woningen.

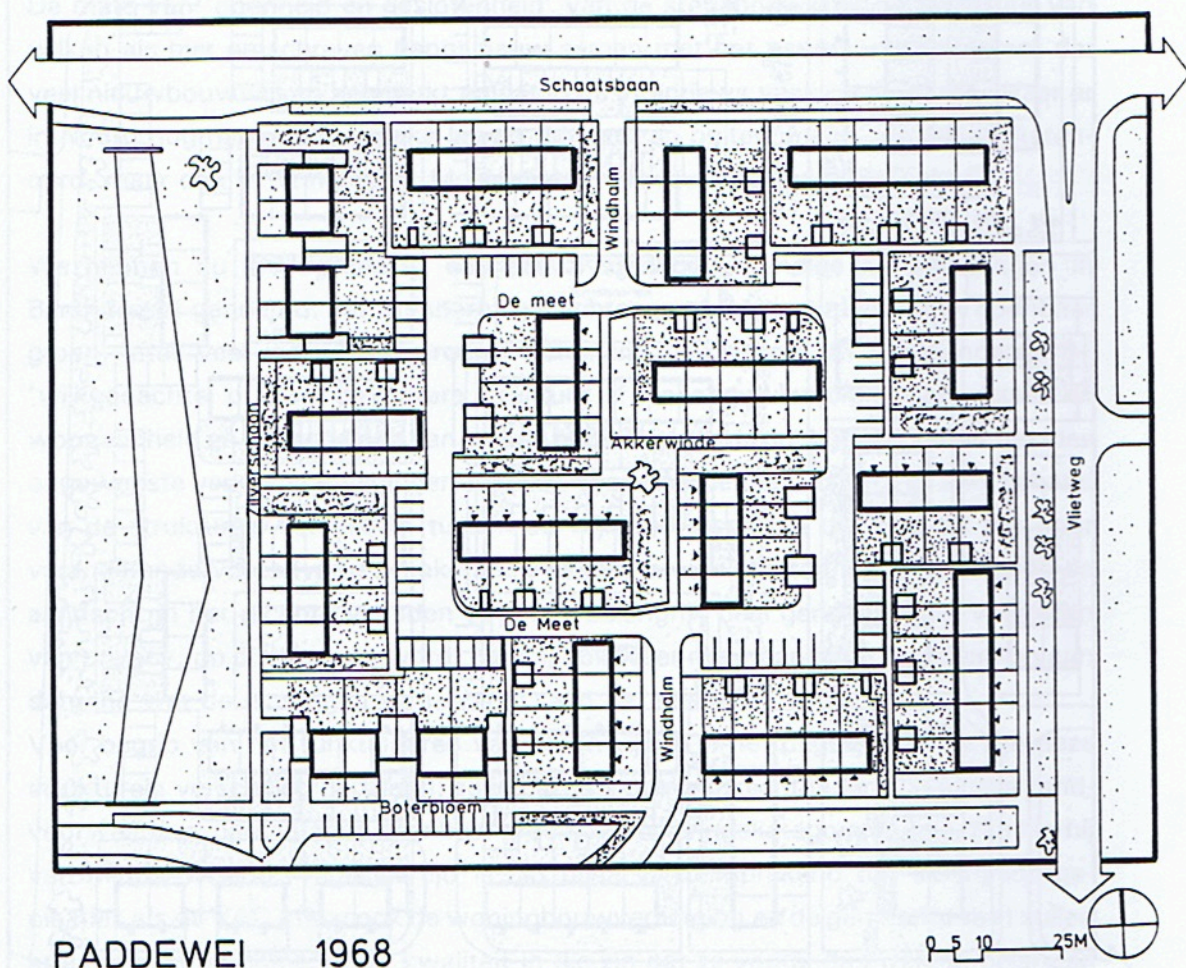
De ontsluitingsweg voor auto's vertakt via zijwegen die tussen de achtertuinten doorlopen naar parkeerpleintjes. In Noord I, de Fruitwijk, wordt in deze hoven ook geparkeerd, waardoor deze wat levendiger zijn. De eenvoudige en rustige architectuur ondersteunt de stedenbouwkundige structuur, vooral in de Fruitwijk.

Figuur 6: Paddewei

De wijk bestaat uit een steeds herhaalde eenheid van: 4 centraal gelegen woonblokken in swastika vorm, waaromheen een ontsluitingsring voor auto's en een rand van woonblokken (die eveneens steeds haaks op elkaar staan). De tuinen van de woningen zijn steeds gericht naar de straatzijde, zodat de 'voor'kant ligt aan woonpaden, die het centrum doorsnijden en rondom de eenheid liggen. De eenheid 'voor-deur-straat' is aldus omgedraaid wat de buurt meer naar binnen gekeerd maakt, evenals de concentrische opbouw van de buurtjes. Het is een heldere opzet die konsekvent wordt doorgezet.

Behalve de voetpaden is het openbare groen verzameld in een mooie grote groenzone met water die zich door de wijk slingert.

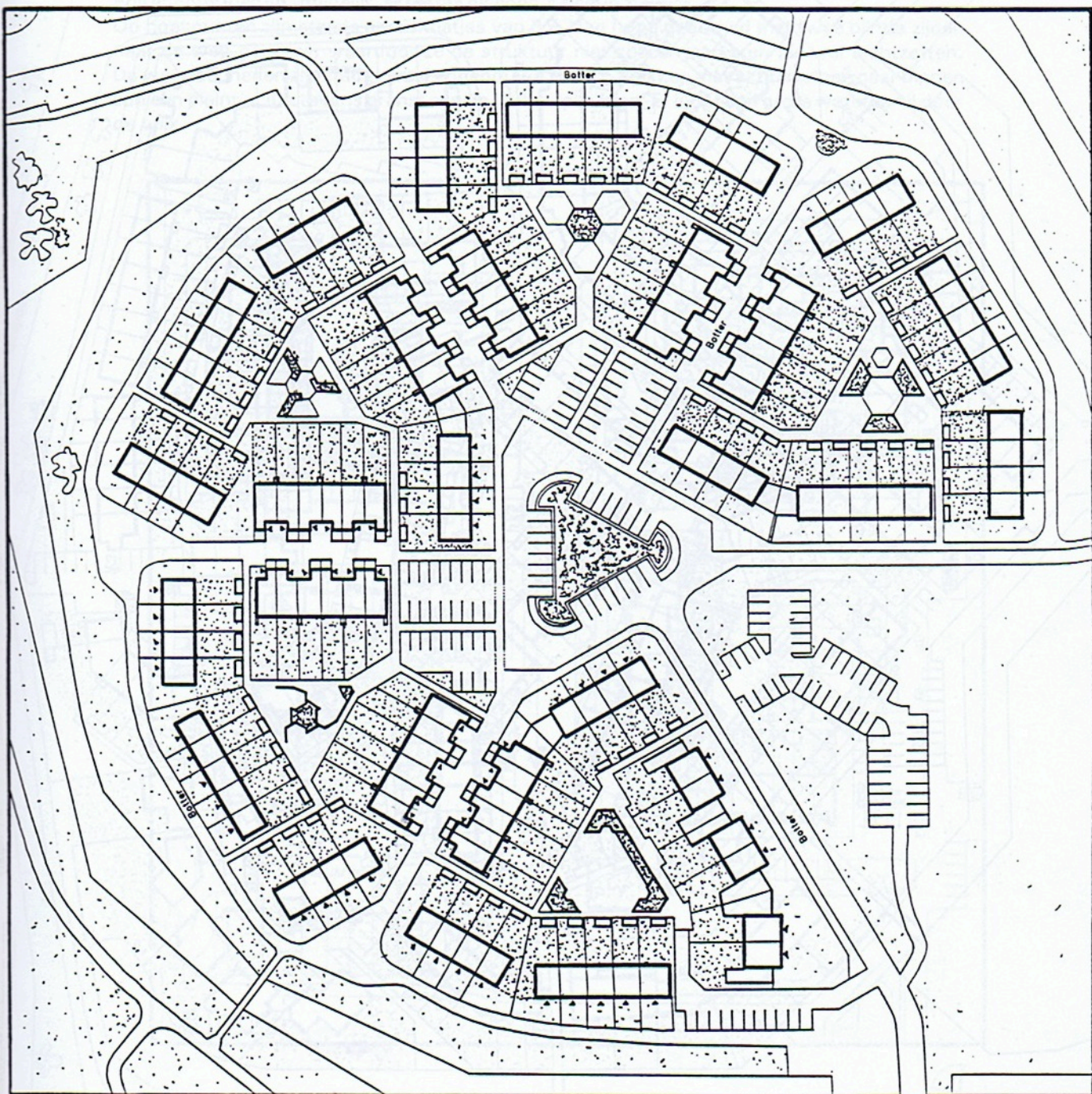

Figuur 7: Buitenoord I

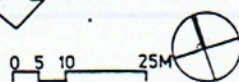
Er is één centraal ontsluitingspunt, waaraan de parkeerplaatsen liggen. Hier liggen de wooneenheden in een ring omheen. Aan de buitenrand de duurdere koopwoningen, met de voordeur aan het rondom lopende woonpad; langs de dwarsstraatjes sociale woningbouw met keukens en bergingen vóór.

Binnenin de wooneenheden ligt een pleintje, aan de achtertuinen grenzend, dat is ingericht met speeltoestellen, groen e.d. Vooral daar waar zo'n pleintje in open verbinding staat met een parkeerplaats aan het centrale plein is er een mooie getrapte opbouw van privé naar openbaar.

Hoewel de opbouw van de eenheden sterk en hecht lijkt, zijn ze moeilijker op elkaar te betrekken tot een groter geheel, een wijk.

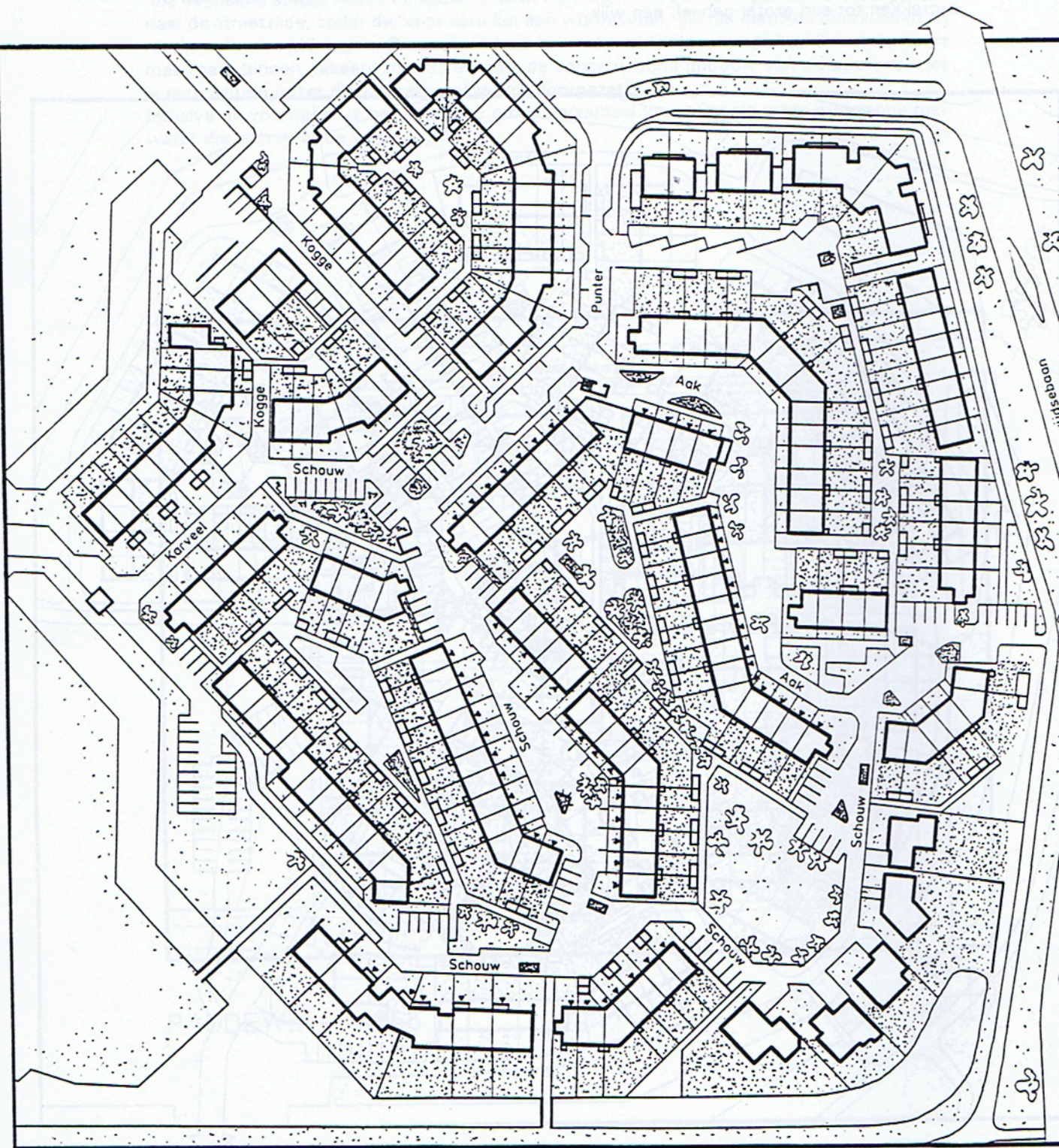
BUITENOORD I BOTTER 1973

Figuur 8: Buitenoord III

De ontsluitingsstructuur slingert zich in volledig onvoorspelbare kronkels door de wijk. In principe is er een verkaveling van (half) gesloten blokken, waarbij de achtertuinten naar binnen zijn gekeerd, eventueel rondom een gemeenschappelijk pleintje. Er wordt - deels geconcentreerd - langs de weg geparkeerd. Door de vele verdraaiingen zijn er veel verschillende woningtypen; ook de architectuur is uitbundig en de keuken kan zowel voor- als achter liggen. De duurdere woningen liggen langs de buitenrand.

In Buitenoord II is de omkering vóór- of achterkant, voordeur aan de achterkant bij het parkeren en tuinen aan de straatzijde, het sterkst (en het meest negatief) voelbaar.

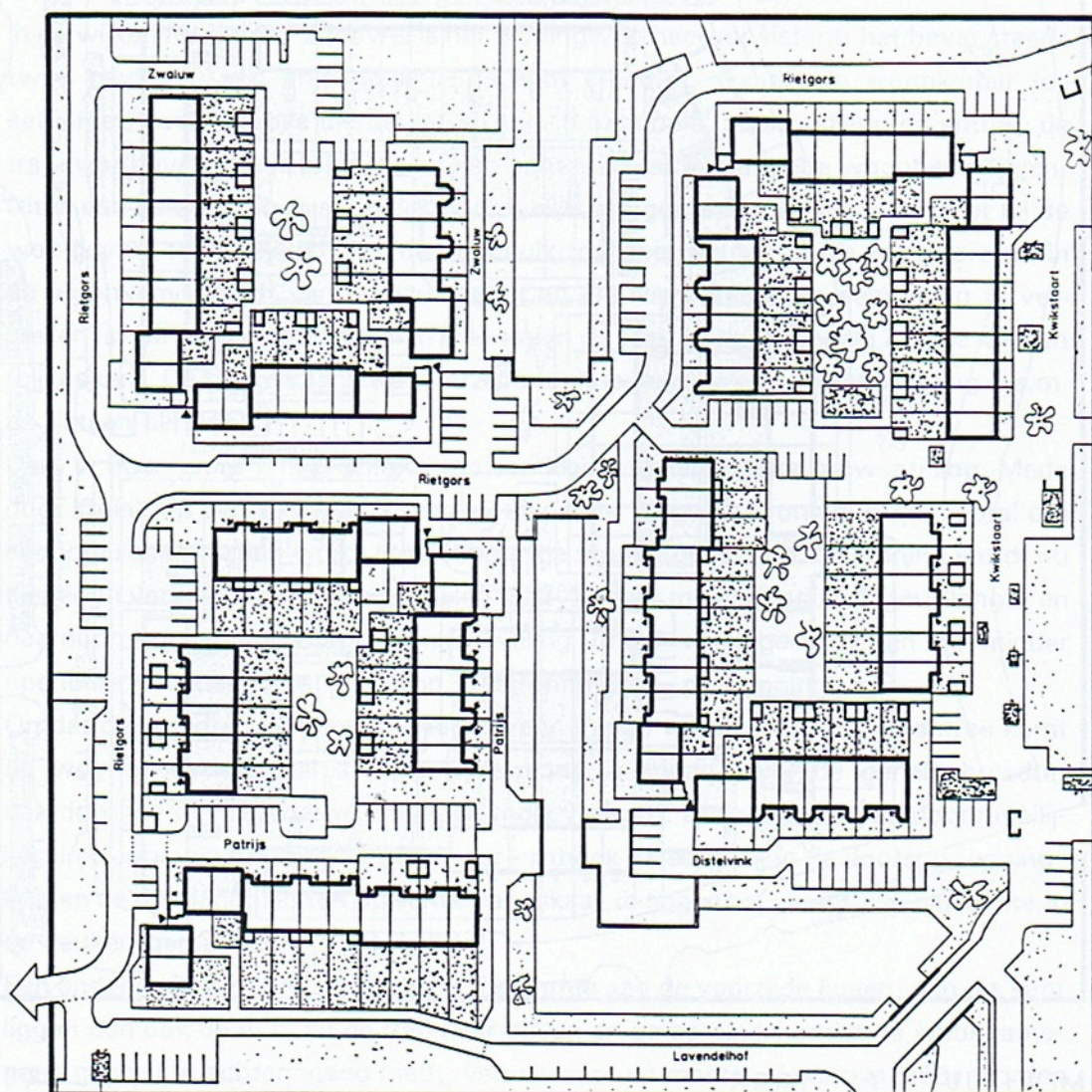
BUITENOORD III 1978.

Figuur 9: Binnenland

Gebouwd in een slechte tijd en onder slechte omstandigheden, zijn daarvan ook nu de gevolgen zichtbaar.

De lokatie tussen het spoor en de rand van Noord (die volgens de stedenbouwkundige ideeën onbebouwd had moeten blijven) is problematisch en daardoor is ook de ontsluiting van de wijk, via één punt, moeilijk. De weg - Rietgors - loopt vervolgens via één slingerende lus de wijk rond en doet daarbij vrijwel alle woningen aan. Er zijn daardoor, vergelijkbaar met Buitenoord II en III, duidelijk achteraf gelegen delen in de wijk.

Op hoekpunten zijn steeds portiekflatjes van 3 ½ laag hoog gebouwd met twee blinde zijden naar de weg gekeerd, waardoor ze de structuur niet zozeer markeren als wel dichtzetten. De wooneenheden zijn traditioneel opgebouwd, d.w.z. blokken met achtertuinten naar binnen aan een pleintje, dat tevens grenst aan de parkeerpleintjes. Er loopt een grote waterpartij door de wijk.

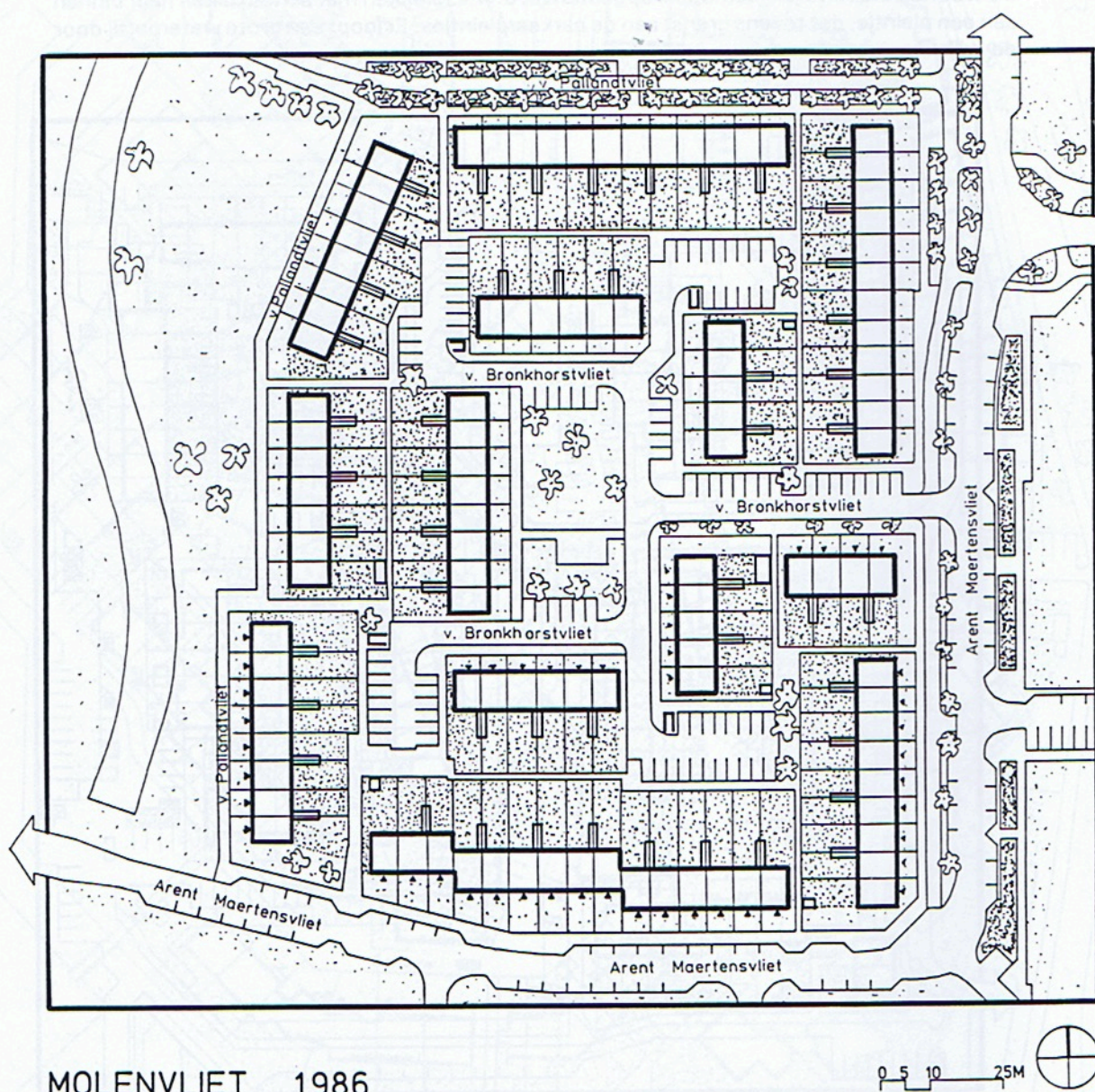

BINNENLAND 1982

Figuur 10: Molenvliet

De hele wijk wordt via één centraal punt aan de 2e Barendrechtse weg ontsloten (vergelijk Buitenoord en Binnenland), waardoor sommige woningen heel "diep" in de wijk liggen. Wat eerst hoofdstraat was wordt zo tot achterpad. Deze weg vertakt zich steeds verder naar de buurtjes, die onderling van opbouw verschillen, en eindigt in kleine parkeereenheden tussen de achtertuinten.

De ingangen van de woningen liggen meestal wel aan de straatzijde, maar soms - aan de randen - aan voetpaden. Er zijn af en toe openbare groen ruimten.

MOLENVLIET 1986

Ontwikkelingen in de woningplattegronden

Er vindt een opvallende verandering plaats in de woningplattegrond, ergens aan het einde van de jaren zestig, begin jaren zeventig. Deze verandering is niet uniek voor Barendrecht - evenmin als de andere ontwikkelingen die we tot nu toe geschetst hebben.

Ter illustratie tekenden we een reeks van zes plattegronden, een selectieve greep uit het woningaanbod: het betreft een toevallige uitsnede die verkregen kon worden uit de archieven van Woningbouwvereniging Patrimonium. Daarom zijn ze niet representatief qua grootte; qua type indeling geven zij tezamen echter een - ook voor landelijke begrippen - heel illustratief beeld.

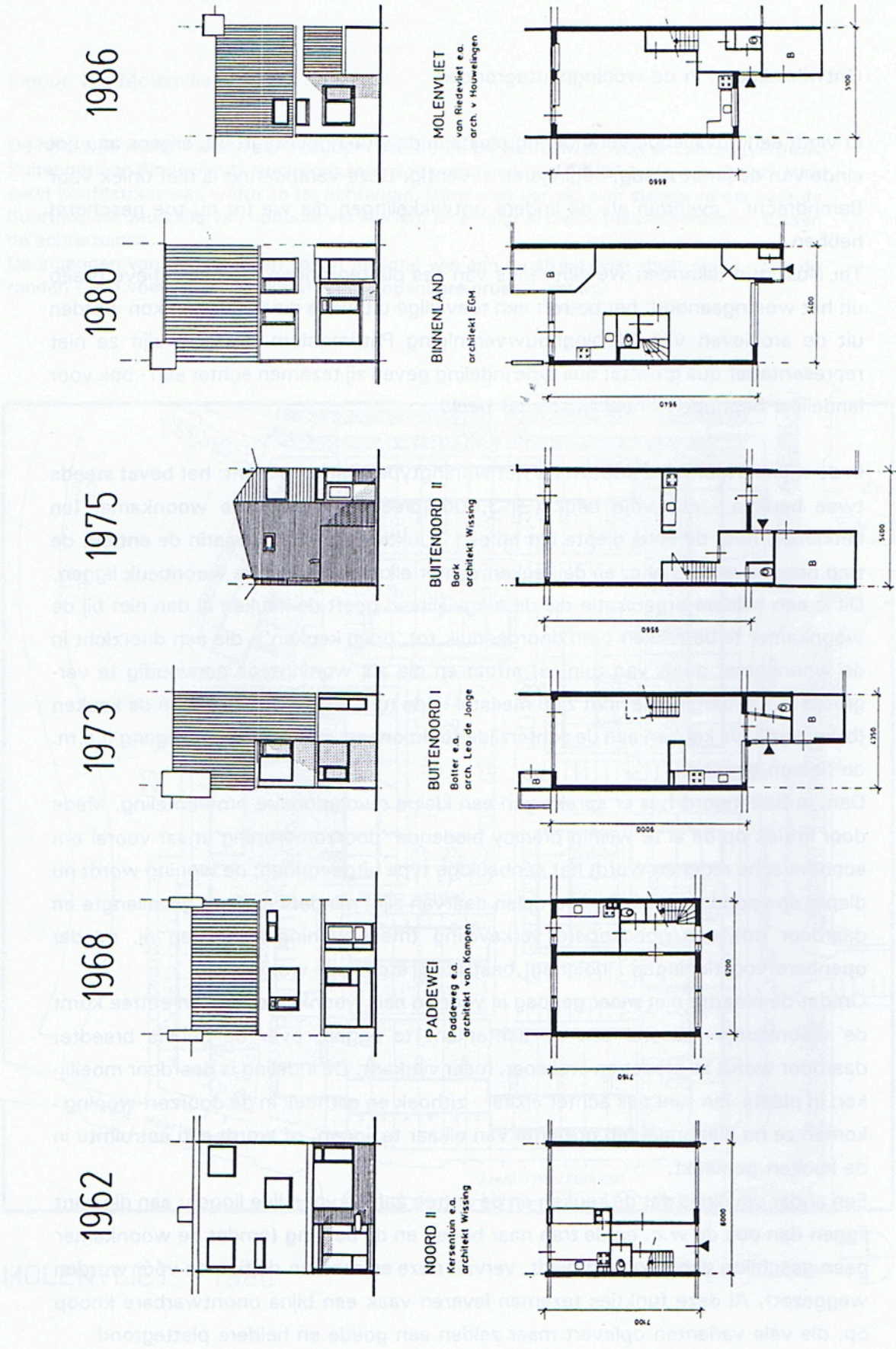
In de wijken Noord en Paddewei is het woningtype heel consistent: het bevat steeds twee beuken - een vrije beuk ($\pm 3,60\text{m}$ breedte), waarin de woonkamer (en eetkamer) over de volle diepte ligt en een 'funktionele' beuk, waarin de entree, de trap naar boven, de w.c. en de keuken achter elkaar en naast de woonbeuk liggen. Dit is een heldere organisatie die de mogelijkheid geeft de keuken al dan niet bij de woonkamer te betrekken (van doorgeefluik tot 'open keuken'), die een doorzicht in de woonkamer geeft van tuin tot straat en die als woningtype eenvoudig te vergroten is. De berging bevindt zich meestal in de tuin, of is gekoppeld aan de keuken (bijkeuken). De keuken aan de achterzijde funktioneert ook als tweede ingang (i.s.m. de fietsen-berging).

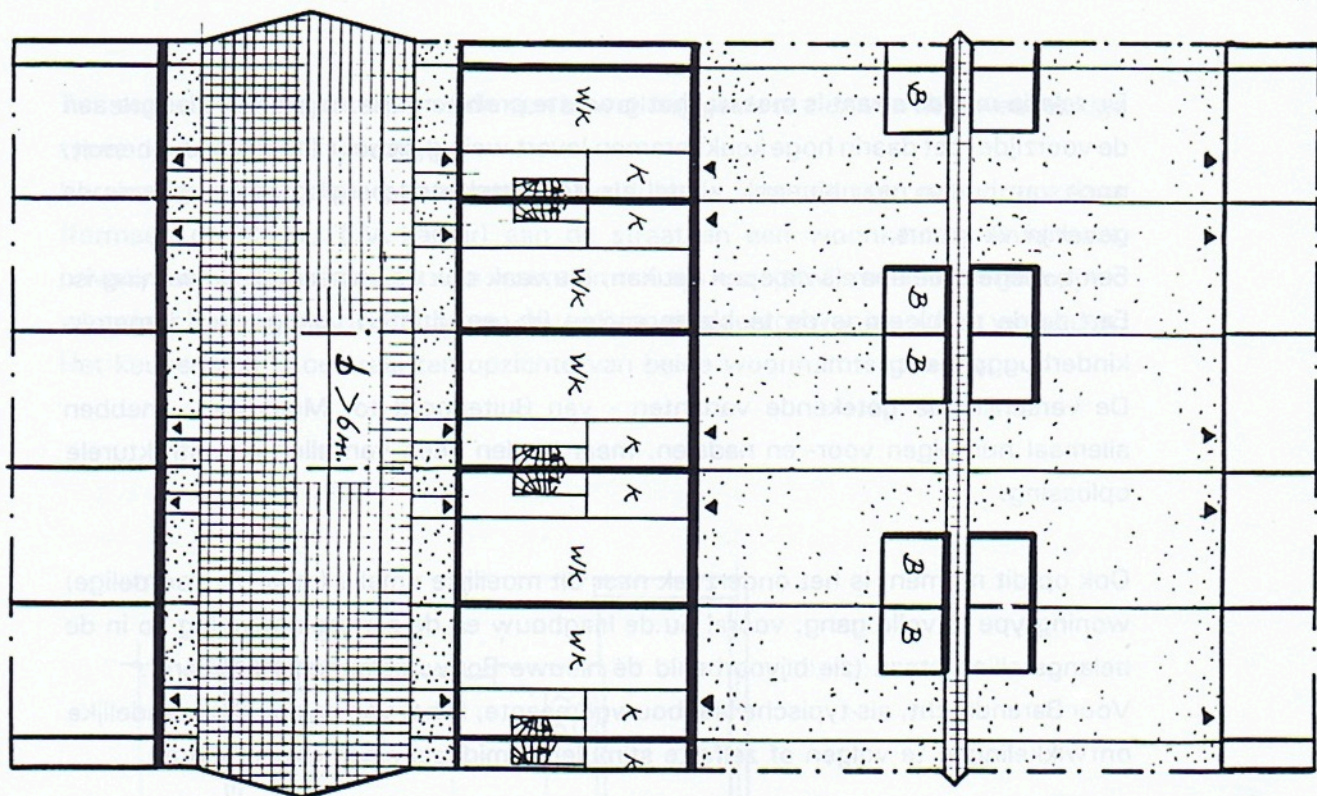
Dan, in Buitenoord I, is er sprake van een kleine revolutionaire omwenteling. Mede door kritiek op de al te weinig privacy biedende 'doorzon-woning' maar vooral om economische redenen wordt het éénbeukige type uitgevonden: de woning wordt nu dieper en vooral smaller. De voordelen daarvan zijn: minder kostbare gevellengte en daardoor ook een goedkopere verkaveling (meer woningen op een rij, minder openbare voorzieningen - riolering, bestrating etc. - per woning).

Omdat de breedte niet meer genoeg is voor $\hat{=}$ een woonkamer $\hat{=}$ een entree komt de woonkamer meestal aan de achterkant te liggen, over de gehele breedte; daardoor wordt ze breder en $\hat{=}$ dieper, meer vierkant. De indeling is daardoor moeilijker: in plaats van functies achter elkaar - zithoek en eethoek in de doorzon-woning - komen ze nu diagonaal ten opzichte van elkaar te liggen, of wordt een eetruimte in de keuken gemaakt.

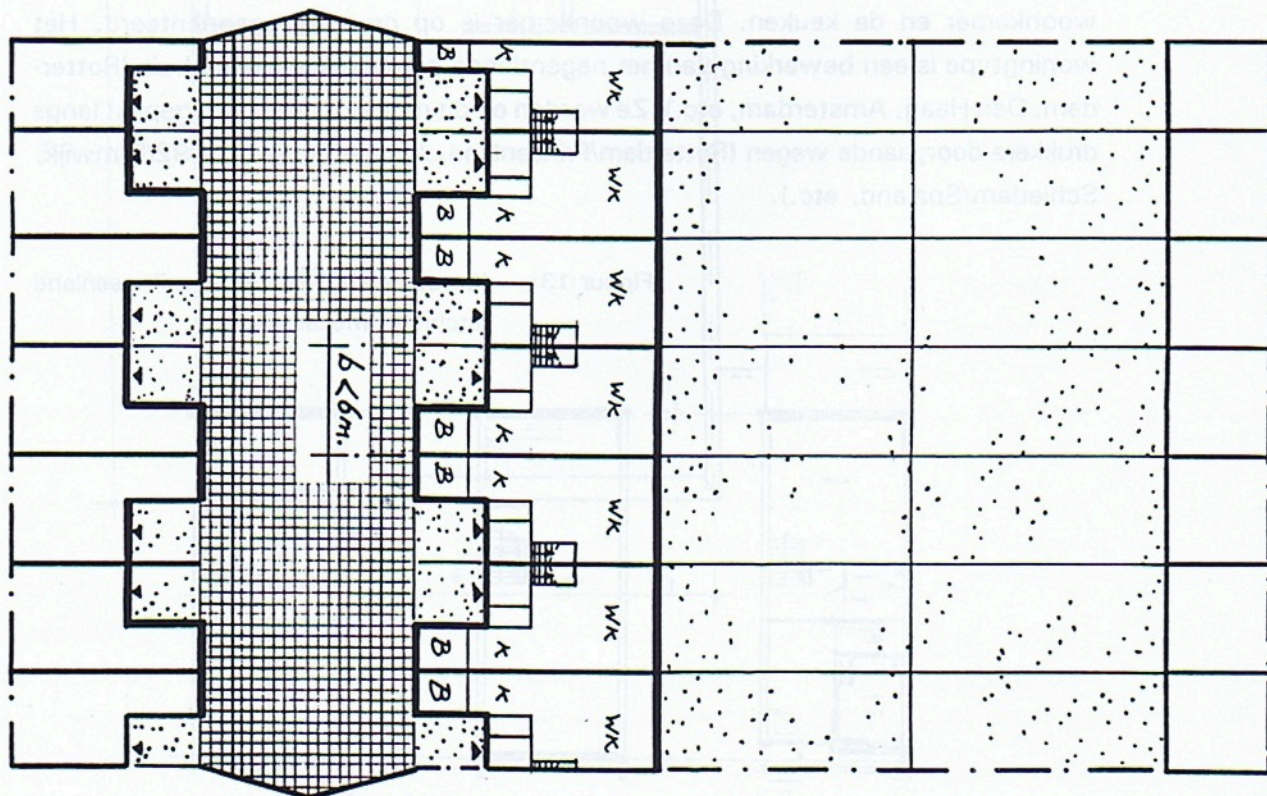
Een ander gevolg is dat de keuken en de entree aan de voorzijde liggen; aan die kant liggen dan ook de w.c. en de trap naar boven en de berging (omdat de woonkamer geen geschikte achteringang biedt, vervalt deze en moeten de fietsen vóór worden weggezet). Al deze functies tezamen leveren vaak een bijna onontwarbare knoop op, die vele varianten oplevert maar zelden een goede en heldere plattegrond.

Figuur 11: Ontwikkeling woningplattegronden Barendrecht

Moderne laagbouwverkaveling & woningtype

Figuur 12: Traditionele & moderne laagbouwverkaveling en woningtypen (uit: Prof. Rijnboutt/Hebly: *Architectonische aspecten van hoogwaardige woningbouw*, maart 1991).

De relatie met de straat is meestal het grootste probleem: de smalle gevellengte aan de voorzijde met daarin hoge keukenramen levert weinig uitzicht (noch van binnenuit, noch van buiten naar binnen), vooral als de uitstekende berging ook nog eens de gevellijn verstoort.

Een tweede probleem is de open keuken, die vaak ook de entree van de woning is. Een derde probleem is de te kleine entree (in- en uitlaten van gasten, kapstok, kinderbuggy's etc.).

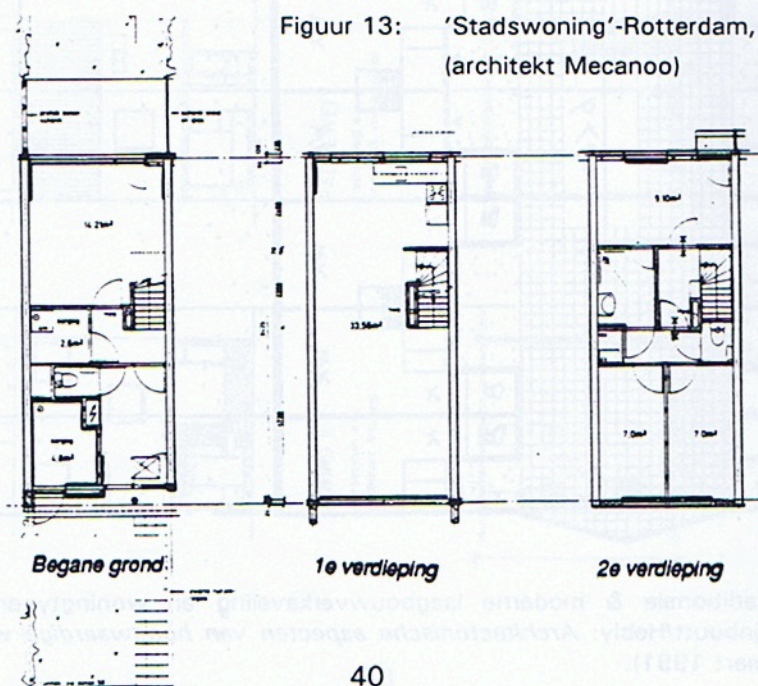
De verschillende getekende varianten - van Buitenoord tot Molenvliet - hebben allemaal hun eigen voor- en nadelen, maar bieden geen van allen een structurele oplossing.

Ook op dit moment is het onderzoek naar dit moeilijke smalle (maar zo voordelige) woningtype in volle gang, vooral nu de laagbouw en de eengezinswoning zo in de belangstelling staan (zie bijvoorbeeld de nieuwe Bouwraiplannen in Almere).

Voor Barendrecht, als typische laagbouwgemeente, is het van belang deze landelijke ontwikkelingen te volgen of zelfs te stimuleren middels eigen experimenten.

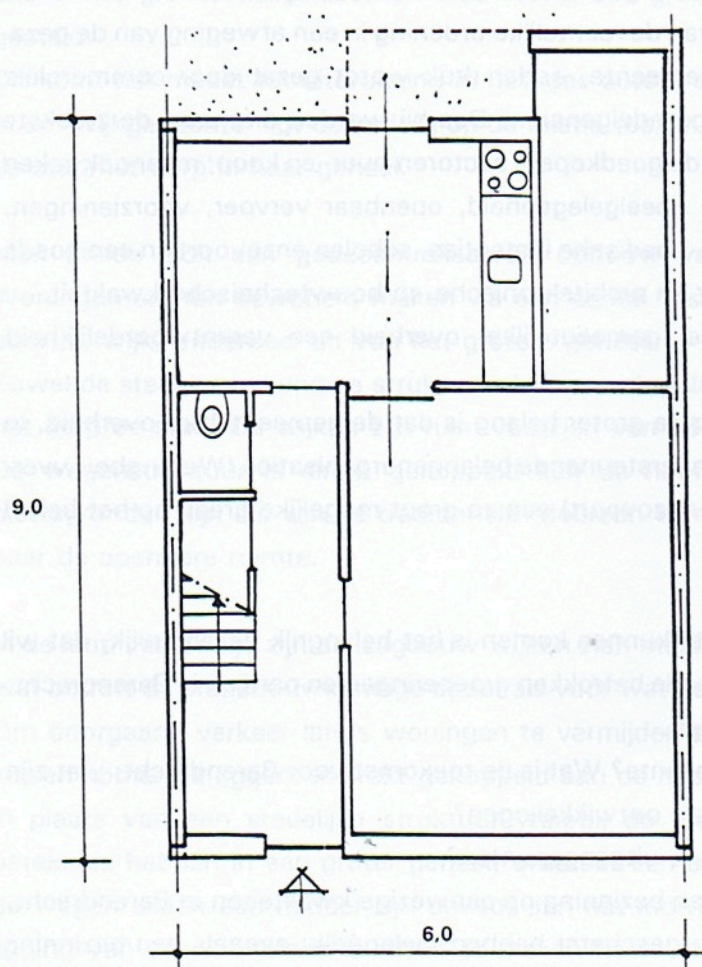
In dit verband is het 'nieuwe' type van de zogenaamde 'stadswoning' interessant. Dit woningtype is drie lagen hoog met op de eerste verdieping (de beletage) de woonkamer en de keuken. Deze woonkamer is op de straat georiënteerd. Het woningtype is een bewerking van het negentiende eeuwse stadswoonhuis (Rotterdam, Den Haag, Amsterdam, etc.). Ze worden op dit moment vooral toegepast langs drukke doorgaande wegen (Rotterdam/Prinsenland, Almere/Bouwraai 1992/Filmwijk, Schiedam/Spaland, etc.).

Figuur 13: 'Stadswoning'-Rotterdam, Prinsenland
(architect Mecanoo)

Tot slot een woningplattegrond die een bewerking geeft te zien van het tweebeukige type; de 'straat/tuin woning'.

Karakteristiek van deze plattegrond is de dubbele woonruimte; een woonkamer (formeel, openbaar, T.V.-kamer) aan de straat en een woonkeuken (informeel, privacy) aan de tuinzijde. De twee woonruimten zijn kruisgewijs aan elkaar gekoppeld waardoor het te grote doorzicht van de traditionele doorzonwoning wordt vermeden. Het keukenblok is centraal ten opzichte van beide woonruimte gelegen.

Figuur 14: 'Straat/tuinwoning'-Rotterdam, Zuidwijk
(Hebly & Theunissen architecten)

Opmerkingen over het huidige woningbouwbeleid

In het begin van dit hoofdstuk schetsten we een beeld van het ouderwets eenvoudige en op consensus gebaseerde beleid-maken zoals dat in jaren vijftig en zestig in Barendrecht de gang van zaken was.

Vandaag de dag is dat volledig veranderd.

Het meest opvallende van dit moment zijn de nieuwe partijen die zich een plaats veroveren in het beleid: partikuliere bouwondernemingen en projektontwikkelaars die de gronden verwerven en daarmee een claim leggen op het uit te voeren bouwprogramma. De gemeente is hierbij min of meer buitenspel gezet, verlamd door een trager werkend apparaat en geringere financiële mogelijkheden. Het betekent dat haar beleid, het bepalen van de ruimtelijke ordening in een afweging van de gezamenlijke belangen van de gemeente, onder druk wordt gezet door commerciële belangen van deze nieuwe grondeigenaren. Daarbij worden uiteraard de zwakste belangen het snelst de dupe: de goedkopere sectoren huur- en koop; maar ook zaken als openbare ruimte, groen, speelgelegenheid, openbaar vervoer, voorzieningen, winkels, kinderopvang, (para-)medische instanties, scholen enzovoort en een goede stedenbouwkundige structuur en architectonische en bouwtechnische kwaliteit.

Voor al deze zaken blijft de (gemeentelijke) overheid een verantwoordelijkheid dragen, en des te meer.

Het betekent dat het van des te groter belang is dat de gemeentelijke overheid, in samenwerking met de haar ondersteunende belangenorganisaties (Woningbouwvereniging, VAC, Ouderenbond enzovoort) een zo groot mogelijke greep op het beleid houdt.

Om met een krachtig beleid te kunnen komen is het belangrijk gezamenlijk, dat wil zeggen in samenwerking met alle betrokken groeperingen en partijen in Barendrecht, uitgangspunten te ontwikkelen.

Wat is Barendrecht voor gemeente? Wat is de toekomst voor Barendrecht; wat zijn mogelijke en wat de gewenste ontwikkelingen?

Wat zijn de stedenbouwkundige uitgangspunten?

Wat betreft het laatste lijkt een bezinning op aanwezige kwaliteiten in Barendrecht, zoals wij dat in eerste aanleg geschetst hebben, belangrijk; evenals een bezinning in groter, regionaal verband mede gezien grootschalige toekomstige ontwikkelingen. Bouwtempo: is 250 woningen per jaar haalbaar op kwalitatief verantwoorde wijze? Dit onder andere in relatie tot de gemeentelijke capaciteit voor wat betreft het maken en begeleiden van plannen, toetsen, bewaken?

Is een uitbreiding van Barendrecht met zo'n 5000 woningen (groeimodel) stedenbouwkundig wenselijk?

Al deze vragen vereisen een grote inspanning, zowel van het gemeentelijk apparaat als van de andere partijen. Het lijkt van het grootste belang een structurele discussie over deze zaken op te bouwen met de belanghebbenden, bijvoorbeeld met de woningbouwvereniging en de stedenbouwkundigen.

Samenvatting

Barendrecht geeft een vrij volledig overzicht van de ontwikkelingen van de laagbouwwijk van na de oorlog. In de eerste naoorlogse wijken wordt er gewerkt vanuit de 'tuindorpgedachte' en de 'wijkgedachte'. Als tegenhanger van de anonieme, grootschalige, stenen stad wordt een groen veilig en intiem tuindorp gesteld.

Dit komt het meest tot uitdrukking in het idee auto's en voetgangers te scheiden. In de 'wijkgedachte' ligt de nadruk op de relatie tussen de individuele woningen en de stad/het dorp in haar geheel.

Men stelde zich een gedecentraliseerde opbouw van de stad/het dorp voor. Woningen en hun bewoners maken via een aantal tussenschakels (wooneenheid, buurtje, wijk) onderdeel uit van het grotere geheel.

Zowel de stedenbouwkundige structuur als de woningplattegronden zijn 'open' naar het dorp/de stad. De wijken zijn ruim voorzien van openbare groenvoorzieningen. De wegenstructuur is direct gekoppeld aan de hoofdwegen van het dorp. De plattegronden zijn die van de traditionele 'doorzon woning'; open (soms te open?) naar de openbare ruimte.

In de loop van de tijd zijn de laagbouw wijken zich meer gaan 'afsluiten' zowel voor wat betreft de stedenbouwkundige opzet als voor wat betreft de woningplattegrond. Om doorgaand verkeer langs woningen te vermijden zijn woningen aan verkeerslussen komen te liggen, indirect gekoppeld aan de hoofdwegen van het dorp.

In plaats van een stedelijke structuur waarbij de wegen en de gebouwen een betekenis hebben in een groter geheel, ontstaat een ontsluitingsstructuur waarbij de wegen alleen een middel zijn om tot aan het individuele huis te komen en de ligging van de woonblokken alleen te maken heeft met het optimaliseren van de eenheid woning-tuin-parkeerplaats.

Parallel aan deze ontwikkeling in de stedenbouw wordt ook de woningplattegrond meer afgesloten van de openbare ruimte, de straat. De woningplattegronden worden gekenmerkt door de woonkamer aan de achterkant (de tuinkamer) en de keuken, entree (en berging) aan de voorkant. De relatie tussen de woning en de openbare ruimte is hierdoor indirecter geworden, de nadruk ligt in dit woningtype op privacy.

In deze meer afgesloten wijken is langzamerhand sprake van een negatief element, namelijk isolement; het ontbreekt aan een heldere structuur die de woningen ook een relatie zou kunnen geven met het grotere geheel van het dorp/de stad, en het ontbreekt aan woningen die zich verhouden tot zowel de private- als de openbare ruimte.

Het is voor Barendrecht, als typische laagbouwgemeente, belangrijk om de landelijke ontwikkelingen van laagbouwwijken te volgen en om zelf nieuwe ontwikkelingen te stimuleren middels experimenten.

Vanwege veranderende verhoudingen in de bouwpraktijk, waarbij vooral partikuliere bouwondernemers en projektontwikkelaars meer invloed krijgen, wordt het opstellen van 'Barendrechtse uitgangspunten' door de gemeentelijke overheid, in samenwerking met de haar ondersteunende belangenorganisaties (Woningbouwvereniging, VAC, Ouderenbond, etc.) van steeds groter belang.

1. Structuur Barendrecht	26
2. Groningen, Corpus Den Hoorn, stedebouwkundig ontwerp: Mecanoo, Roelf Steenhuis	28
3. Structuur & Schema Noord I t/m IV (open & continue buurt)	29
4. Structuur & Schema Nieuweland (scheiden van woonbuurten)	29
5. Noord II 1965	31
6. Paddewei 1968	32
7. Buitenoord I 1973	33
8. Buitenoord III 1978	34
9. Binnenland 1982	35
10. Molenvliet 1986	36
11. Ontwikkeling woningplattegronden Barendrecht	38
12. Traditionele & moderne laagbouwverkaveling en woningtypen (uit: Prof. Rijnboutt/Hebly: <i>Architectonische aspecten van hoogwaardige woningbouw</i> , maart 1991)	39
13. 'Stadswoning'-Rotterdam, Prinsenland (architect Mecanoo)	40
14. 'Straat/tuinwoning'-Rotterdam, Zuidwijk (Hebly & Theunissen architecten)	41